

The Office Of The Principal and Vice - Chancellor

**MOLETLO WA PULO YA SEMMUŠO WA NGWAGA WA DITHUTO WA
2018**

ZK MATTHEWS HALL, MUCKLENEUK CAMPUS

8 Febereware 2018

PROFESA MANDLA S MAKHANYA

HLOGO LE MOTLATŠAMOTŠHANSELARA

- ***Yunibesithi ya Afrika ye e bopago bokamoso ditirelong tša batho***
- Ke a go leboga Molaolalenaneo
- Modulasetulo wa Khansele, Mna Simelane
- Maloko a Khansele
- Mdi Makhanya
- Badirišani ka go Khuduthamaga le Bolaodi bjo bo okeditšwego
- Baetapele ba baithuti
- Baetapele ba OL

- Maloko a bašomi le baithuti ba rena
- Maloko a badirišani ba diphatlalatši

Ngwaga wo, maikemišetšo a polelo ya ka ke go tloga go mokgwa wa yona wa tlwaelo ka ge ke nyaka go tšea sebaka se sa go bula ngwaga wa thuto go mema le go kgopela gore re tle mmogo go šoma le nna, karolong efe goba efe ya institušene yeo le lego go yona, go fetiša seo setšhaba ka bophara le gagolo baithuti ba rena ba se letetšego go tšwa go UNISA. Ka gona, go nna le bolaodi ka botlalo bja institušene, wo ga e no ba ngwaga wo mongwe wa ditshepišo eupša ke wa tiragatšo ya merero le melaotshepetšo tšeo go dumelanwego ka tšona.

Le ge ke nale kwešišo ye e tletšego ya nnete ya gore phetogo ye e lego go rena e ka se no kwešišwa gabonolo bjalo ka tiragalo eupša e le tshepetšo, ke mema setšhaba sa yunibesithi ka botlalo go tšea kgato ya ka pejana ya tiragatšo ya merero le melaotshepetšo tša phetogo tše ka moka re kwanego ka tšona. Molaetša wa ka o bonolo kudu, k g r tshepetšo ya peakanyo ya maikemišetšo ye nngwe le ye nngwe ye e nepilego e swanetše go tšweletša dipoelo tše botse.

Ka gorealo, e re ke gatelele gore ngwaga wa 2018 e swanetše go ba wa 'go dira phetogo, ke go re, ngwaga wa tiragatšo ya mafolofolo le go se

hlephiše wa merero le melaotshepetšo tša phetogo tša rena gammogo le kabo ya tirelo go baithuti ba rena. Ke nyaka gore le dire bjalo ka bjako ka mo le ka kgonago gape le go dira bjalo ka bokgoni.

Ke le mema bohle go ba setšhaba sa go šoma fao le ineelago bjalo ka ngata e tee go aba ditirelo.

- Yunibesithi ya paale ya Afrika yeo e itlhamilego seswa go bopa bokamoso ka maikemišetšo a go direla batho.
- Pušo ka botlalo yeo e kaonafaditšwego ya institušene ya rena yeo e fetolago ka potlako ya go ba le boikarabelo maemong ka moka;
- Lenaneo la dithuto leo le fetotšwego gape le akareditšego tšohle ebile le swanela morero wa lona;
- Lefelo le lekaonekaone la go ruta le go ithuta leo le godišago katlego le tshedimošo yeo e fiwago tshepelong ya nako yeo;
- Maitemogelo ka botlalo a baithuti ao a kaonafaditšwego ao a sa ganetšego motheo wa tsebo ya sekgale, a sa hlohleletšego phetšišo ya polelo le go se fapoše motho go ditumelo tša gagwe;
- Ditlwaelo tša institušene tšeo di fetotšwego tšeo di dirago UNISA legae la rena ka moka;

- Dipeakanyo le melaotshepetšo tša go šoma ka bokgoni tšeo di netefatšago go dira ka go phethagala le mahlagahlaga a institušene.

Re swanetše gore ka moka ga rena re gopole gore mošongwana wa rena bohle go mpshafatša UNISA o thomile yona nakong yela ge diyunibesithi tše tharo e lego, Unisa, Technikon South Africa ya kgale, le Vista University Distance Education Campus di dirilwego selo setee ka Janaware 2004 go tšweletša yunibesithi ya kgoparara yeo gabjale e ngwadišago baithuti ba go feta 350,000. Ke yunibesithi ye ya kgoparara yeo e lego diatleng tša rena gomme re swanetše go netefatša gore:

- Morero wa yona wa kgodišo ya kgopolo le thuto ke wa maemo a godimo gape a maleba;
- Baithuti ba yona ba ikgantšha ka go ba UNISA;
- E bopa bokamoso le ditirelo tša batho ka mafolofolo;
- UNISA bonneteng ke mothomiši wa dikgopolo tše mpsha tšeo di godišago diphetogo tša bophelo;

E a fetogafetoga gape e fela e itshwaya diphošo mehla le mehla ka morero wa phetogo, boitšhimolloši le mokgwa wa go amogela dikgopolo tše mpsha tša tlhotleletšo ya ditsela tše mpsha tša go

tseba, kgopolo ye mpsha ya go ba gona le dikwešišo tše mpsha tša maatla le taolo.

Go ntše go lemogwa ntlha ya gore lekala la thuto ya godingwana ya Afrika Borwa le aparetšwe ke lephoto la dipelaetšo tše di phušotšego motheo wa lona mengwageng ye mebedi ya go feta go fihla mo go sa kago gwa lemogwa go tloga nakong ya go ba gona ga temokrasi ya rena, rena mono UNISA re swanetše go tšea sebaka se go phetha mpshafatšo ya institušene ya rena yeo e thomilego ka 2004.

Bjalo ka institušene yeo e ineetšego go ba ya makgonthe ya Afrika mola e le ye e phenkgišanago le tše dingwe nkgokolofaseng, go bopa bokamoso ka go direla batho, le go ba legae la *Annual Decoloniality Summer School* ye e lego ya moswananoši yeo e tlilego pele ga dihlopha tša #Rhodes Must Fall le #Fees Must Fall, bjale ke nako ya gore re phethagatše ponelopele ya rena, Lengwalo la tumelano la rena, 11Cs+1 tša rena, go ikemela ka noši ge re lebeletše phihlelelo ya tsebo le bokgoni, go fa ditirelo ka mo go bonagalago tša phetogo le toka setšhabeng.

Ngwageng wo re swanetše go hlagiša kholofelo ya rena ka bogale ya taolelo ya saentifiki ya kgopolo ya bothata bja bjale bja yunibesithi go

utulla pepeneneng gore tlhakoseswa ya rena ya UNISA go ba institušene yela ya ketapele go theilwe go dipopego tše tshela tšeo di swanetšego go e aroganya:

- institušene yeo go yona ditsebo tša dilo tša setlogo tša Afrika, dipolelo, dithuto tša legohle le dithuto tša mehuta ya dilo tšeo di lego gona di lego karolo ye bohlokwa tša boitšhupo le tlhago ya yona;
 - Setsha sa tokelo ya mehuta ye mentši ya tsebo go ba gona mmogo/phethagatšo ya ditokelo tša batho setšhabeng seo se latelago ka go felelela kgopolo ya gore batho ka moka ba belegwe ka go peakanyo ya tsebo ya makgonthe gape ye e lego molaong;
 - Setsha sa 'ditswalano tše di fapanego tša tsebo' fao bontšintši bja ditsebo bo phadišanago le go fana maatla;
 - Institušene ye e phethagatšago dinyakwa tša setšhaba yeo e sa kgotlelelego motheo wa tsebo ya sekgale, phetšišo ya polelo le setšo seo se nago le khuetšo go ditšo tše nnyane;
- Institušene ye e fetotšego popego ya khepetlele yeo go yona le bao ba se nago tšhelete ba fihlelelago thuto – fao thuto e lego tokelo go ena le monyetla go ba mmalwa; le,

- Legae la bohle leo le sa ikanego ditšo tša ditšhaba dišele, le sa ntšhego motho go setlogo sa gagwe, le sa tlošego dipharologantšho tša morafe wa motho, le sa dumelego gore banna ke bona dihlogo, le sa huetšwego ke popego ya dikgwebo tše kgolo

Re swanetše gape go hlohleletšwa ke ntlha ya gore go tloga ka 2014, Khansele ya UNISA e dumeletše *Strategy 2030* sa rena sa bjale seo, gare ga dilo tše dingwe, se nyakago go bea seswa Unisa bjalo ka yunibesithi ye nepo ya yona e lego Afrika gape ya makgonthe ya Afrika ye e lego ketapele go ena le yunibesithi fela ka mo Afrika, yeo e phegišanago le tše dingwe nkgokolofaseng. Re hlohleletšwa gape ke ntlha ya gore UNISA ke monggae wa botlalokgolo bja godimodimo bja disenthara tša dinyakišišo tšeo di nepišitšego Afrika tšeo ditšweletšo tša tšona di swanetšego go sedimoša phethagatšo ya rena ya maanotshepetšo, maano le melaotshepetšo tša rena.

Ka gorealo re hlohleletšwa gape ke tsebo yeo re e hweditšego boemong bja institušene, yeo e fetišitšwego go tšwa diseminareng, dikgakollong le dikhonferenseng tša boditšhabatšhaba tšeo di nepišitšego kgopolo ya yunibesithi, tlogelo ya tsebo ye e theilwego go bokoloneale, phetogo ya setšhaba le thuto gammogo le go ruta le go ithuta.

Re hlohleletšwa gape ke dikgakollo tša Pego ya Khomišene ya Ditokelo tša Botho tša Afrika Borwa ka ga Phetogo ya Diyunibesithi tša Setšhaba tšeo di ikantšego thwi go phetogo ka go thuto ya godingwana.

Theo ya Yuniti ya Phetogo ya Bolaodi (CMU) ofising ya Hlogo le Motlatša Motšhanselara ka 2016 e bile le seabe se segolo ka go thankgolla boitšhimolloši bja diphetogo bja sehlogong bjo kgonthišetšwego go morero wa *'Transforming UNISA: Academic and Social Justice for Development'*.

Ngwageng wa 2017 ka moka, boitšhimolloši bja *Leading Change* bjo bo akaretšago dingangišano le ditherišano tše di beakantšwego ka ga ditlhalošo le ditlamorago tša dinyakwa tša baithuti tša thuto ya mahala , ya maleba, thuto ye e sego ya dinaga tša bokoloneale gape ya boleng bja godimo, e re kgontšhitše bjalo ka institušene go katana ka maatla a magolo le go se ute selo mareo le ditshepetšo go swana le tahlo ya bokoloneale, seemo sa go fetogafetoga, Afrikafatšo le phetogo ka kgopolo ye e kwagalago ya go fa tlhahlo le diteng tša maanotshepetšo, maano le melaotshepetšo tša rena.

Ke rata gore katlego ya rena bjalo ka seboka bjalo ka ge re ikemišetša ngwaga wa phethagatšo ya phetogo e theilwe go rena go naganišiša ka ga :

- Boetapele bja rena morago ga mokgwa wa kgale wa boetapele
- maitshwaro a mabotse a rena bjalo ka baetapele le barutiši;
- Boitshwaro bja seprofešenale bjalo ka baetapele le barutiši;
- Potegelo ya rena go institušene le boikgafo go baithuti ba rena; le
- Pušetšo ka potlaka ya tshepo gare ga baetapele, barutiši le baithuti.

Boitekolo bo bohlokwa kudu ka gobane UNISA, ntle le pelaelo, ke moabi yo mogolo go ekonomi ya tsebo ya Afrika Borwa ka dialoga tša yona, gomme go molaleng gore ke leruo la setšhaba le kontinente. Re ngwadiša go fetiša teetharo ya baithuti ba thuto ya godingwana ka Afrika Borwa le go hlagiša bontši bja dialoga tša Afrika. Ka gona, re swanetše go lemoga ntle le go fetogafetoga morwalo wa histori le bokamoso wo re o rwelego re le UNISA.

A re ageng go tloga fao re dumelago ka botlalo mehlala ye e dirilwego ke UNISA mengwageng ye e fetilego, yeo e lego dipoelo tša maitekelo ao a kopantšwego a bengdithoto tša yona bao ba fapanego – Khansele, bolaodi, dirutegi, badirišani ba taolo, mekgahlo ya bašomi le baithuti. Mošomo wa bona wa makgethe o thušitše go tšea magato ao a re fihlišitšego fao re ikhweditšego re le gona malobanyana mo. Ye e bile kgato ye kgolo go rena go re thuša go tšwetša phetogo ya rena pele.

Gabjale re na le Khansele ye mpsha, ka fase ga taolo ya Mna Simelane. Le na le lesogana leo le emego pele ga lena lehono leo le bego le sa fetoge ge le hlahla institušene go e iša maemong a godingwana. Ke eta pele sehlopha seo se tšerego/amogetšego seo re dumelago go sona. Khansele le Bolaodi bjo ga di boele morago ka phetogo ka ge e hlaloša bokamoso bjo bo phadimago bja yunibesithi ya rena.

Ke rata go dumela tema ye e kgathilwego ke Motšhanselara wa rena Mopresidente Thabo Mbeki wo ka boyena e lego leswaoboitšhupo, yo UNISA e ikgantšhago gore e be karolo ya yona. Ga go na pelaelo ya gore, ge re ka ikemišetša dikgahlego tše di swanago re le lelapa la UNISA go

tšwetša pele morero wa tsebo le go kaonafatša tirelo ye re e fago baithuti ba rena, ga go seo se ka re thibelago.

Ke gatelela ntlha ya bogale le boipoto bjalo ka karolo ya memo ya ka go rena ka moka gore re fetole thwi dipotšišo tšeo di hlohlagao maikutlo tša letšatši bjalo ka potšišo ya polelo, gape le potšišo ya phetogo ya setlwaedi sa institušene. Moafrika le mososiolotši yo o eteletšeng pele, Kwesi Prah o hlagišitše gore:

'The intimidating question we face as academics in Africa today is, how do we decolonize the academic enterprise, how do we indigenize knowledge production, how do we usefully domesticate knowledge and its production.'

Ngwaga wa rena wa phethagatšo ye e tseneletšego ya maano le melaotshepetšo tša rena tše re dumelanego ka tšona di ka se atlege ge re tšwela pele go boifa le go tšhošetšwa ke dinyakwa tša maleba tšeo di tlišitšwego pele ga rena le diphetogo tša maswanedi tšeo di swanetšego go dirwa.

Ka go ba le boitshepo go thekolo ya saentifiki yeo re e dirilego ka dikgakanego tša bjale tša peakanyo le tsebo le bokgonthe bja yona, re swanetše nakong ya bjale go beta pelo go phethagatša phetogo ya

lenaneo la dithuto. Go ka ba bjang ge re ka e phethagatša go ya ka dikgopolo tše tlhano tše di latelago:

<u>Bogolo bja Boitokollo seemong sa koloni</u>	<u>Dintlha tša tlhalošo</u>
<p>1. Phatlalatšo ya tsebo ye e nago le kgahlego go Yuropa le Leboa la Amerika</p>	<p>Se se hlaloša dikgopolo tše pedi: Pušetšo ya Afrika bjalo ka setsha sa kgonthe sa tsebo le bokgonthe bja yona le go tšeela setšo sa Afrika hlogong bjalo ka mathomomayo ntle le go lahla tsebo ya go tšwa Yuropa le Leboa la Amerika. Morero ke go lwantšha kgakanego ya maleba le phapošo ya motho go ditumelo tša gagwe. Ke tsela ya pušetšo yeo e kgontšhago Maafrika go ipona gabotse. E akaretša go tloga kemong yeo go yona Maafrika a tsebago le go hlatholla lefase.</p>
<p>2. Go fetolela tsebo go ba ya Seafrika</p>	<p>Se se akaretša tiišoseswa ya boitšhupo bja Boafrika le tlhomoseswa ya tsebo go ditšo le</p>

	<p>ditlhokwa tša Seafrika. Ke tshepedišo ya tokišo ye e theilwego go tsebo ya dilo tša sekgale bjalo ka 'setšweletšwa sa gare seo se tšwago boithekgong bja setšo, bjalo ka ge go fapana le legoro le lengwe la tsebo leo le tla hlagišwago go tšwa gongwe.</p>
<p>Go oketša/akaretša tsebo ya Seafrika ka go kgoboketšo yeo e lego gona ya tsebo</p>	<p>Wo ke mokgwa wo o fokolang wa boitokollo seemong sa koloni wo o tšeago seemo sa bobodu sa go no oketša dilo tše mpsha kgoboketšong le lenaneong la thuto leo le lego gona. Seo se dulago se le monaganong mo ke go tlaleletša diteng tše mpsha ntle le go beakanya lenaneo la thuto seswa.</p>
<p>4. Poledišano ka tshekatsheko ya phedišo ya bokoloneale ka tsebo ye e lego gona</p>	<p>Mokgwatebelelo wo o akaretša go botšiša go go tebilego ga tsebo ye e amogetšwego le poledišano ka go swaya diphošo le dipolotiki tša tšweletšo le phatlalatšo tša tsebo.</p> <p>Mokgwatebelelo wo o</p>

	<p>ikemišeditše go utolla mathata ao a utilwego bjalo ka kgethollo ya semorafe le dintlha tše sobeeditšwego tša maatla a sa lekalekanego.</p>
<p>Go dira tsebo/ditswalanyo tše di fapanego tša tsebo go ba tša temokerasi</p>	<p>Se se akaretša go bulela thuto go ditsebo tše ntši go akaretšwa tše di fentšweng bjalo ka karolo ya phihlelelo ya tokelo ya mekgwa ye mentši ya tsebo go ba gona mmogo. Go bulwa gona ga ditswalanyo tše di fapanego tša tsebo go ikemišeditšwe go hlagiša phihlelelo ya thuto ka boipshino' go go ' itebanyang le go kokobetša ditlhohlo tša ditaello tše di feteletšeng, tekanetšo ye e feteletšeng, go dira dilo ka tsela ye e rileng fela go go feteletšeng le ponelopele ye e feteletšeng'.</p>

Go fetola lenaneo la dithuto go akaretša naganišišo ye kgolo, ye e tseneletšego gape ya boikemišetšo ya melao ye e lego karolo ya rena, maleba a yona le maswanedi a yona go morero.

Ke le kgopela ka moka go gopola mantšu a setsebi sa Mofora sa histori go tša saense, Michael Foucault yo a ngangago gore disaense tša lehono ga se tša tšweletšwa ka tlhago eupša ke dipoelo tša dinyakwa tše itšeng tša tsebo ye e itšeng tše di bego di nyakwa ka nako yeo. Foucault o hlagišitše gore:

The epistemological field traversed by human sciences was not laid down in advance [...]. They appeared when man constituted himself in Western culture as both that which must be conceived of and that which is to be known. There can also be no doubts, certainly, that the historical emergence of each of the human sciences was occasioned by a problem, a requirement, an obstacle of a theoretical or practical order [...].

Bjalo ka naga, kontinente le lefase le le hlabologileng ka kakaretšo, ga go sa kgonagala gore re tšwele pele go efoga nnete ya mathata a a re aparetšeng a tsebo le bokgonthe bja yona le peakanyo. Tlhohlo ye re lebaneng nayo e hlagišwa gabotse ke mososiolotši yo a eteletšeng pele,

Immanuel Wallerstein, ka pukung ya gagwe ye bohlokwa ye e bitšwang ***The Uncertainties of Knowledge*** moo a hlagišago gore:

I believe that we live in a very exciting era in the world of knowledge, precisely because we are living in a systemic crisis that is forcing us to reopen the basic epistemological questions and look to structural reorganization of the world of knowledge. It is uncertain whether we shall rise adequately to the intellectual challenge, but it is there for us to address. We engage our responsibility as scientists/scholars in the way in which we address the multiple issues before us at this turning point of our structures of knowledge.

Molaetša wa ka go lena ke gore re katane le ditlhohlo ka mo go lekanego. Go ema ka maoto ka mo go lekanego go lwantšha ditlhohlo tša mohuta wa peakanyo le tsebo le bokgonthe bja yona go nyaka gore re tšee dikgato tše di diregang tše bjalo ka:

- **Go naganiša ka ga go nagana ka boona**

Mo maikemišetšong a rena a go fa lenaneo la thuto le le fetotšweng gohlegohle, re swanetše go tšwelela go katana le 'go akanyaseswa ka ga go akanya' ka kgonthe le 'go tloša mo dikakanyong' tše dingwe tša

dikgopolo, diteori le dikakanyo. Cathrine Odora Hoppers le Howard Richards ba hlalošitše 'Go naganišiša go nagana' bjalo ka

The casting of light at last onto subjugated peoples, knowledges, histories and ways of living unsettles the toxic pond and transforms passive analysis into a generative force that valorises and recreates life for those previously museumised.

- **Go ithuta go ithutolla gore o ithute seswa**

Se se šupa go lebala tše dingwe tša tše re di rutilweng, go ikgolola mekgweng ya go akanya ye re e pateleditšweng ke thuto, setšo le seemo sa leago, tše ka mehla di šupilwego ke dikakanyo tša boimperiale tša Bophirima.

- **Go šuthiša bogare**

Se se šupa go šutha mo megopolong le tsebo go tšwa mo mekgweng ya Yuropa go akaretšwa go fetola magetla a bagale bao re bego re ikeme ka bona. Ka go dira seo, re ka itshekatsheka gabotse malebana le bosemorafe, bong, bodulo bja leago, gape le bodulo bja mafelo bja mahlale a bohlokwa bjalo ka lenaneo la dithuto la rena.

- **Go boela motheong**

Kgato ye e bolela ka tiro ya rena ye bohlokwa ya go diriša dipolelo tša rena tša mathomo tša Seafrika go ruta, go ithuta le go nyakišiša.

E re ke rume ka gore se se re aparetšeng ke thagarago ye bohlokwa ya go fenya kgatelelo le botswalano mo lephateng la tlhagišo ya tsebo le le nago le tšhupo ya tllhamalalo tllhabollong ya rena ya sepolotiki, ekonomi le setšo bjalo ka batho. Go sa šetšwe gore re bitša se re se dirago diphetogo, go fetola bokoloneale goba go fetogela boAfrikeng; se se bohlokwa go fetiša ke se re se dirago go katana le ditlhohlo tše e lego kgale di le gona tša bomaleba bja tsebo le thuto - bomaleba go lebeletšwe dintlhatheo le bomaleba go lebeletšwe bokgoni bjo bo dirišegago. Ke swanetše gape, ge ke ruma polelo ye ya pulosemmušo, gore ke re mo mošomong wa rena wa letšatši le letšatši mono Unisa , re swanetše go tseba gore setlapele ke baithuti ba rena gomme re swanetše go ba bea mo gare ga se sengwe le se sengwe se re se dirago bjalo ka ge re diragatša ditogamaano tša rena, maano le melaotshepetšo.

Nkosi Sikelela iAfrica

Nkosi sikelela iUnisa

Re a leboha

Re a leboga

Siyabonga

Dankie

Inkomo

Siyathokoza

Ndo livhuwa

Enkosi

Ro livhuwa

Aio

Thank you